

Koltay András:

Sajtó és jog 1848/49-ben

1. A pesti nép kivívja a sajtó szabadságát

Két olyan esemény is történt 1848. március 15-én, amelyet szimbolikusan a sajtószabadság „születési időpontjának” is tekinthetünk. Aznap reggel PETŐFI és a márciusi ifjak alig néhányan indultak el a Pilvax kávéházból a Tizenkét Ponttal és a Nemzeti Dallal. Miután végigjárták az egyetemeket – orvosokat, mérnököket, jogászokat – számuk ezer fölé nőtt. Tíz órára, mire LANDERER és HECKENAST nyomdája elé értek – a nemsokára PETŐFI javaslatára átkeresztelt Szabad Sajtó utcába –, már ötezres tömeg gyűlt köréjük. „...Hallgassuk meg magának a költőnek a tanúvallomását. (...)»Lelkesedéssel és a sors iránti bizalommal mentünk a kávéházba, mely már tele volt ifjakkal. Jókai a proklamációt olvasta föl, én nemzeti dalomat szavaltam el; mind a kettő riadó tetszéssel fogadtatott. A kávéházban azt határoztuk, hogy sorra járjuk az egyetemi ifjúságot (...). [Miután a tömeg seregnyire nőtt, valaki azt mondta] ...most menjünk a cenzorhoz és vele írassuk alá a proklamációt és a nemzeti dalt! Cenzorhoz nem megyünk – feleltem –, nem ismerünk el többé semmi cenzort, el egyenesen a nyomdába! Landerer nyomdája legközelebb volt hozzánk; oda mentünk.« Degré [Alajos] pontosan leírta a híres jelenetet. Amikor a fiatalok bevonulnak a nyomdába, hogy a Nemzeti Dal-t önhatalmulag kinyomtassák, »Landerer szárazon mondta: lehetetlen, nincs rajta engedélyezés. Összenéztünk, nem tudtuk, hogyan kell csinálni. Landerer odasúgta: Foglaljanak le egy sajtót. Irinyi József a nagy gépre rátette kezét e szókkal: e sajtót a nép nevében lefoglaljuk. Erőszaknak ellent nem állhatok, felelt Landerer.«¹

A tömeg ezután Pest város közgyűlésére vonult, betódult a tanácsterembe, IRINYI felolvasta a Tizenkét Pontot, majd ROTTENBILLER LIPÓT alpolgármester a városi tanács nevében elfogadta és aláírta azokat, mint az országgyűléshez intézendő kérelmet.

Ezt követően egy forradalmi választmány a helytartótanácsához ment, amely hozzájárult a cenzúra eltörléséhez, és a sajtóvétség miatt börtönbe zárt TÁNCSICS MIHÁLY szabadon engedéséhez. Így festett mindez a bebörtönzött szemszögéből: „...láttam a térparancsnokot lefelé ablakom alatt elhaladni, s újra kevés perc múlva visszatérni. Halálsápadtan lépett be hozzám jelenteni, mi történik, hogy forradalom van, hogy a teméntelen népsokaság Pestről már a várban van engem kiszabadítani. (...) Alig lépett ő ki fogságomból, már hallatszott az forrongó sokaság moraja. Istenem, mily fennen dobogott szívem édes nemzetünk történelmének e nagyszerű órájában.

A népsokaság már börtönöm elé érkezett és megállapodott.

Börtönöm ajtaja feltárult és beléptek Nyáry Pál, Klauzál Gábor és mások is többen, de ezek élén kedves feleségem, ki e szavakat hangoztatva borult keblemre: »Nincs többé censura!« (...) Nem volt még e földön oly szónok, ki akkora jelentőségű kevés szót intézett volna hallgatóihoz, mint amilyenek voltak azok, mikkel engem feleségem üdvözölt.»²

A kiszabadított TÁNCSICSOT a tömeg kocsin, a lovakat kifogva maga vitte otthonába.

A polgári sajtószabadság kivívásáért több évtizedes politikai küzdelem folyt, melynek lezárására jelképesen e két esemény tett pontot.

A szólás- és sajtószabadság kérdése már a reformkor legelején napirendre került³, hogy aztán hol megújuló, hol lankadó erővel bukkanjon fel újra és újra az országgyűlési vitákban. A legutolsó, 1847/48-as reformországgyűlés nem hozta meg az oly sokak által várt áttörést. Mindössze egy külön országgyűlési újság tervét fogadták el a követek, ami az adott körülmények között már nem volt jelentős előrelépésnek tekinthető. A konzervatívok és liberálisok közti széthúzás miatt a korábban megkötött egyezségeket is már-már széthullással fenyegető helyzetbe villámcsapásként hasított bele a párizsi, majd a bécsi forradalom híre. Március 3-án, két nappal azután, hogy a

¹ ILLYÉS GYULA: Petőfi Sándor. Szépirodalmi Kiadó, 1963.

² TÁNCSICS MIHÁLY: Életpályám. Magvető, 1978. 306-307.

³ BÉNYEI MIKLÓS: Reformkori országgyűlések a sajtószabadságról. Debrecen, 1994. 22-24.

párizsi eseményekről tudomást szerzett, KOSSUTH betejesztette új felirati javaslatát⁴, mely szakított az addigi taktikával, és igyekezett a felgyorsult eseményeket kihasználva erőteljesebb reformokat elérni. A javaslat ennek ellenére nem tesz kifejezett említést a sajtószabadság ügyéről. Az elégedetlenek hangján szólott PETŐFI SÁNDOR, amikor válaszul megírta „Az országgyűléshez” című versét: „Hiába minden szép és jó beszéd, / Ha meg nem fogjátok az elejét, / Ha a kezdetnél el nem kezditek... / Sajtószabadságot szereztek.”. ISTVÁN nádor március 13-án azzal az utasítással érkezett Bécsből Pozsonyba, hogy a felirati javaslatot semmiképpen ne engedje át a főrendi táblán. Azonban még aznap közbeszólt a bécsi forradalom.

Az események hírére KOSSUTH fogalmazta meg a legsürgetőbb feladatokat: a felirati javaslat a felsőtábla általi vita nélküli elfogadását és egy, a sajtószabadságról szóló törvényjavaslat megalkotását. A felvetés ellen, miszerint már a felirati javaslatba is be kellene venni a sajtó ügyét, KOSSUTH a kiegészítéssel járó késedelemmel érvelt, illetve azzal, hogy a szöveg általános megfogalmazásában („szellemi érdekeink a szabadság alapján ápolást követelnek”) benne foglaltatik a sajtószabadság igénye is⁵.

Időközben március 4-én az Ellenzéki Kör is megfogalmazta a szabad sajtó iránti követelését, majd március 13-án elfogadta az IRINYI JÓZSEF által megfogalmazott Tizenkét Pontot (élükön elsőként: „Kívánjuk a sajtó szabadságát, a cenzúra eltörlését”).

A március 15-én Pozsonyból Bécsbe indult egy küldöttség, hogy az udvarral elfogadtassa a követeléseket. Az államtanács másnapig ellenállt, majd az időközben kitört pesti forradalom hírére, és a KOSSUTHÉkat nagy szimpátiával köszöntő bécsi néptől való félelem miatt 17-én a nádor V. FERDINÁND hozzájárulásával gróf BATTHYÁNY LAJOST nevezte ki Magyarország felelős miniszterelnökévé.

Időközben Pesten – mint az előbbiekből láthattuk – a forradalmi ifjúság már kivívta a sajtó szabadságát. A „de facto” szabadságot másnap, 16-án a helytartótanács ideiglenes („a törvényhozás további rendelkezéseig” hatályos) rendelete szentesítette⁶, kimondva, hogy „a sajtó minden megelőző censura nélkül, szabadon működik”. Előírta továbbá, hogy „a sajtó kicsapongásai és visszaéléseinek kellő megtorlása végett” a kinyomtatott sajtótermékből egy példányt meg kell küldeni az e célra kijelölt, 25 fős bizottság elnökének. E bizottság – mely így a későbbi perbefogási esküdtszék hatáskörével bírt –, amennyiben az adott lapot vétkesnek találja, továbbítja azt a bíróságnak, mely ítél a kérdésben⁷.

2. Megszületik a Sajtótörvény

A Sajtótörvény tervezetét SZEMERE BERTALAN készítette el, francia és belga minta alapján. A március 20-i ülésen betejesztett javaslat – melyet SZEMERE még a márciusi események előtt alkotott, egyes források szerint azon január óta dolgozva – deklarálta ugyan a sajtó szabadságát, de óriási óvadék (kaució) letételét követelte meg a lapindításhoz (politikai napilapok esetében 20 000, más esetben 10 000 forint; húszezer forintból már kisebbfajta palotát lehetett venni Pesten!)⁸. Ez növekedést jelentett a korábbi, 15 000 forintos kaucióhoz képest! A javaslat nem határozta meg pontosan a sajtóvétségeket, de igen súlyos büntetéseket szabott. A javaslatot a kerületi ülés, az „ideiglenességre” hivatkozással gyorsan elfogadta, a kevés közbevetést maga KOSSUTH szerelte le és védte meg a javaslatot. A sokak által keresett okok a szigorú szabályozásra

⁴ KOSÁRY DOMOKOS: A forradalom és a szabadságharc sajtója, 1848-1849. In: KOSÁRY-NÉMETH G. (szerk.): A magyar sajtó története II/1. 1848-1867. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985. 29.

⁵ KOSÁRY, i. m. 34.

⁶ A rendelet szövegét ld. TARNAI JÁNOS: Sajtójogi dolgozatok. Franklin-Társulat, Budapest, 1913. 124-125.

⁷ BÉNYEI, i. m. 86-87. (Érdemes itt felsorolni a bizottság névsorát: Nyáry Pál, Klauzál Gábor, Deák Ferenc, Patay József, Fáy András, Eötvös József, Trefort Ágoston, Szalay László, Vörösmarty Mihály, Kemény Zsigmond, Bajza József, Lukács Móric – liberális politikusok és írók; Fényes Elek, Balla Endre, Rottenbiller Lipót, Burgmann Keresztély, Egressy Samu, Fröhlich Frigyes, Kappel Frigyes, Szilágyi István gombkötő, Tóth Gáspár szabó, Valero Antal – pesti tanácsosok; Zlinszky János – főbíró; Bellagh Antal – esküd; míg a fiatal radikálisokat csak Irinyi József képviselte).

⁸ KOSÁRY, i. m. 44.

sokrétűek lehetnek: ide vezethetett a félelem a pesti radikális ifjaktól⁹, éppúgy, mint a nemzetiségek megerősödésének meggátálása¹⁰. HORVÁTH MIHÁLY megállapítása szerint a Helytartótanács ideiglenes rendelete szabadabb szellemű volt¹¹!

A Sajtótörvény javaslata két nappal később, március 22-én érkezett meg Pestre. Előbb Pest megye Közcsendi Bizottmányában¹² került felolvasásra, hatalmas felháborodást okozva. A Bizottmány határozatban ítélte el a tervezetet. Ezután Pest város közgyűlése elé került a javaslat, ahol szintén zajos ellenkezés fogadta, majd a radikális ifjúság által, VASVÁRI és NYÁRY ellenkezése dacára is a városháza előtti téren nyilvánosan megegyezésre került. PULSZKY FERENCet másnap futárként Pozsonyba indították¹³, hogy BATTHYÁNYhoz forduljon a javaslat módosítása érdekében, aki egyetértett a követelésekkel¹⁴. PULSZKY 25-én már újra Pesten volt, ahol beszámolt arról, hogy bár a javaslatot időközben a főrendi tábla is elfogadta¹⁵, BATTHYÁNY közbenjárására a javaslatot módosítva újra a kerületi tábla elé terjesztették¹⁶.

A módosításokat SZEMERE már 24-én beterjesztette, azokat mind a kerületi, mind az országos ülés elfogadta. Legfontosabb változtatásként felére csökkentették a kauciót, pontosabban határozta meg a sajtóvétségeket, megszüntették a nyomda esetleges mögöttes anyagi felelősségét. A felsőtáblán március 28-án BATTHYÁNY kérte a módosítások elfogadását, ez néhány észrevétel mellett meg is történt. A Magyar Udvari Kancellária április 5-én tárgyalta a törvényjavaslatot, egyetlen kifogást fűzve hozzá: javasolta megnövelni az esküdtektől megkívánt vagyoni cenzust. A 7-én kelt királyi válasz azonban változatlanul hagyta jóvá a törvénytervezetet¹⁷. A szentesített törvényt április 11-én hirdették ki.

Az 1848:XVIII. törvénycikk, a Sajtótörvény 45 szakaszból állt. A magyar történelemben elsőként törvénybe iktatta a sajtó szabadságát:

„Az előző vizsgálat eltöröltetvén örökre, s a sajtószabadság visszaállítván, ennek biztosítékául ideiglenesen rendeltetnek:

1. § Gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közölheti, és szabadon terjesztheti.”.

A törvény első fejezete (3-16. §) a „sajtóvétségekről” és azok büntetéséről rendelkezett. Ezek: bűn vagy vétség elkövetésére felhívás; köz- vagy vallásos erkölcsből „csúfot üzés”; az uralkodóház elleni izgatás, az alkotmány megváltoztatására buzdítás; a király személyének megsértése, illetve a királyi szék örökösödési rendje elleni lázítás; az uralkodóház tagjainak megsértése; a közbéke és csend erőszakos megzavarására lázítás; hatóság rágalmazása; köztisztviselő vagy közmegbízásban eljáró rágalmazása; magánszemély rágalmazása. A büntetés szabadságvesztés és pénzbírság lehetett, akár együttesen is. A törvény legsúlyosabban a király személyét sértő, illetve a királyi szék örökösödési rendje ellen lázító szerzőket büntette: hat év fogsággal és 3000 Ft bírsággal. A törvény fokozatos sajtójogi felelősséget vezet be: elsőként a szerző, ha ismeretlen, a kiadó, ha ez is, akkor a nyomda vagy „metszde” tulajdonosa ellen indul eljárás.

A második fejezet (17-29. §) a „bírói eljárásról” szól. Eszerint: „A sajtóvétségek fölött nyilvánosan, esküdtszék ítélt.” A törvény felhatalmazza a minisztériumot, hogy megalkossa az esküdttbíróóságokról szóló rendeletet. Rendelkezik továbbá az esküdtek vagyoni cenzusáról (200 forint éves jövedelem), az eljárás megindításának szabályairól (mikor indul hivatalból és mikor

⁹ HORVÁTH MIHÁLY: Huszonöt év Magyarország történelméből 1823-1848. Bp. 1886. III. kötet 396.

¹⁰ BOTH ÖDÖN: Az 1848. évi sajtótörvény létrejötte. Szeged, 1956. Acta Universitatis Szegediensis. Sectio politico-juridica I. 4., 62.

¹¹ HORVÁTH M. 1886, i. m. 396.

¹² A forradalom kitörése után ez a frissiben alakult testület felelt a városban a rend és a nyugalom fenntartásáért.

¹³ Maga Pulszky is úgy nyilatkozott a törvényről, hogy az „...mind a megtorló büntetések nagysága, mind a leteendő óvadék magassága által a Lajos Fülöp alatt dívó francia törvényre emlékeztetett.” Ld. PULSZKY: Életem és korom, II. kötet, Budapest, 1880., 65. – Lajos Fülöp (1830-1848) alatt a magyar sajtótörvénynek valójában mintául szolgáló francia szabályozáshoz képest jelentős szigorítás következett be.

¹⁴ BOTH 1956, i. m. 63.

¹⁵ Itt azért már előfordultak viták, ha nem is a cenzúra eltörlésével, illetve a kaució nagyságával kapcsolatban – ezekről ld. BÉNYEI, i. m. 89-90., illetve TARNAI, i. m. 127-133.

¹⁶ KOSÁRY, i. m. 48.

¹⁷ BÉNYEI, i. m. 92-93.

sértetti panasz után az eljárás), az illetékességről, az érintett kiadványok zár alá vételéről, az elmarasztaló ítélet kötelező közzétételéről, a „bűnös” kiadványok részbeni vagy egészbeni megsemmisítéséről, illetve az elévülésről és a törvény hatályba lépéséről is.

A harmadik fejezet (30-36. §) „Az időszaki lapokról” szól. Itt szerepel az „újság, vagy időszaki lap, melynek tartalma akár részben, akár egészben politikai tárgyak körül forog” kiadásának feltételei, miszerint: azt be kell jelenteni az illetékes törvényhatóság közigazgatási vezetőjéhez (alispán, főkapitány, gróf vagy polgármester), megnevezve a tulajdonost, felelős kiadót vagy felelős szerkesztőt, annak lakcímét, illetve a nyomdát, ahol a lap kinyomásra került majd. A hatóság elnöke továbbítja ezeket a belügyminisztériumhoz. Ha a lap naponta jelenik meg, 10 000 Ft, ha ritkábban, 5000 Ft kauciót kell letenni készpénzben, vagy „kettős biztosítékkal betáblázott kötelezvényben”. A letett tőke 5% kamattal a letevő részére jövedelmez. A törvény kihirdetése előtt megjelent lapok a bejelentési kötelezettségnek „tüstént” kötelesek eleget tenni, a kaució letételéhez két hónap áll rendelkezésre. Az óvadékból vonják le az esetlegesen elkövetett sajtóvétségekért járó büntetést, amely hiányt az ítélet keltétől számított tíz nap alatt pótolni kell. Ha a pénzbüntetés nem telik ki az óvadék összegéből, a szerző, tulajdonos, kiadó vagy szerkesztő más javai is lefoglalhatók. A megjelent kiadvány egy példányát az illetékes hatóság elnökénél kell letenni. Aki az itt felsorolt feltételek teljesítése nélkül ad ki lapot, fogsággal és pénzbüntetéssel sújtható.

A negyedik fejezet „A nyomdákról és könyvárusságról” rendelkezik. Nyomdát alapíthat, aki eleget tesz az 1840:XVI. törvénycikk első két fejezetében foglaltaknak („A kereskedőkről” – ezek meghatározzák, ki folytathat kereskedést, illetve a „kereskedői könyvekről” rendelkeznek); a törvényhatóság elnökének bejelenti a szándékát és letesz a fővárosban 4000, máshol 2000 Ft kauciót. A nyomda köteles kiadványairól nyilvántartást vezetni és két db kötelespéldányt a hatóságnak átadni (melyek közül egyik a „nemzeti múzeumé” lesz).

3. Az esküdtzéki rendelet

Az eddigiekből már kiderült, hogy DEÁK FERENC igazságügyi miniszternek, aki egyébként a szólásszabadság egyik legkitartóbb harcosa volt a reformországgyűléseken¹⁸, nem sok köze volt a megszületett Sajtótörvényhez¹⁹, sem a többi, korszakosnak tekinthető jogszabály kidolgozásához, melyek megszületéséért két évtizedig munkálkodott. DEÁK a pozsonyi diétára ugyanis éppen aznap érkezett meg, amikor a törvény első változatáról határoztak az alsótáblán²⁰.

A sajtótörvény azon passzusa, mely az esküdtzékek felállításáról rendelkezett, az 1843-as büntetőjogi javaslat fontos intézményét „rehabilitálta”²¹. A rendelet megalkotása a DEÁK által vezetett igazságügyi tárcára várt.

A tárca kodifikációs osztályának vezetője SZALAY LÁSZLÓ lett, aki már az 1843/44-es büntető eljárásjogi javaslat kidolgozásában is kiemelkedő szerepet játszott, szintén itt kapott feladatot a márciusi ifjak közül IRÁNYI DÁNIEL (aki más irányú elfoglaltságai miatt végül csak igen keveset vállalt magára a jogalkotó munkából), és meg kell említenünk még SZÉKELY JÓZSEF fogalmazó, valamint BÉKEY (DRESCHER) ISTVÁN fogalmazói segéd nevét. A minisztérium államtitkára

¹⁸ Ld. pl. RÉVÉSZ T. MIHÁLY: Küzdelem a sajtó szabadságáért. Rubicon, 2003/9-10. (Deák Ferenc emlékszáma). 24-28.; MOLNÁR ANDRÁS: Deák ismeretlen felirata a szólásszabadság ügyében. In: Deák Ferenc, a liberális politikus. T-Twins Kiadó, 1994. 87-95.; és Deák országgyűlési beszédeit (1835. június 16., 1835. július 1., 1835. augusztus 5., 1839. október 2. In: DEÁK ÁGNES, MOLNÁR ANDRÁS (szerk.): Deák Ferenc – válogatott politikai írások és beszédek, I. kötet. Osiris, 2001. 107-115., 118-124., 222-234.), vagy az Ellenzéki Nyilatkozatot (1847. június 7. In: uo. 481-487.)

¹⁹ Ide vág az adoma, mely szerint Deák egy ízben azt mondta: „Ha tőlem függne, a sajtótörvénynek csak egy paragrafusa volna: hazudni nem szabad”.

²⁰ VÉRTES ISTVÁN: Deák Ferenc sajtópolitikája. A Sajtó 1942/7. 1.

²¹ RÉVÉSZ T. MIHÁLY: Deák Ferenc sajtópolitikája a reformkorban és a negyvennyolcas forradalom napjaiban. Jogtörténeti Szemle, 2003/1. 22. – a büntető eljárásjog – végül el nem fogadott – kódexe szerint az esküdtbíráskodás vált volna általánossá a magyar büntetőjogi ítélezésben.

GHYCYZ KÁLMÁN volt²². Ismeretesek a DEÁKra oly jellemző, anekdotaszerű történetek a minisztérium megalakulásáról²³, az azonban biztos, hogy május első napjaira a miniszter befejezte a tisztviselők kinevezésével járó munkát. A minisztérium a lehető legszélesebb nyilvánossággal működött. DEÁK napi két órában, kora reggel, lakásán (az István főherceg szállóban) bárkit fogadott.²⁴

Az igazságügyi miniszter már április 29-én aláírta esküdtszéki rendeletét, ez volt a minisztérium első kodifikációs tevékenysége. Nem egyértelműen eldöntött, hogy ki is tekinthető a rendelet eredeti fogalmazójának. A különböző kutatók sorban SZALAY LÁSZLÓT, TÓTH LŐRINCET vagy magát DEÁKOT jelölik meg szerzőként. Némely álláspont szerint DEÁK és SZALAY, illetve SZALAY és TÓTH LŐRINC közösen alkották meg a fogalmazványt. BOTH ÖDÖN alapos – de minden aggályt elűzni mégsem képes – érvelése szerint nem más, mint az alig 19 éves, SZALAY LÁSZLÓVAL egyébként rokonságban álló BÉKEY ISTVÁN fogalmazói segéd volt az eredeti változat szerzője²⁵. Akárki volt is, a megmaradt eredeti példány bizonyítja, hogy mind SZALAY LÁSZLÓ, mind DEÁK FERENC többször változtatott a szövegen.

A minisztérium igen gyors munkát végzett, hiszen a sajtótörvény kihirdetése után 18 nappal már aláírásra került a rendelet. Az aláírás után a magyarországi törvényhatóságok számára 300 példányban kinyomtatott azt, ezzel teljessé vált a közzététel is²⁶.

A rendkívül aprólékos rendelet tartalmazta a büntető eljárásjogi alapelveket, az eljárás alanyaira vonatkozó szabályokat (a megelőző eljárásban részt vett a közzvádó, a bünvizsgáló bíró és a perbefogási törvényszék, az esküdtszéki szakban a közzvádó, az esküdtszék és a büntetést kiszabó bíróság, a jogorvoslati szakban pedig esetlegesen a közzvádó és a hétszemélyes tábla), az eljárás részletes menetét (ezen belül: előkészítő eljárás, a büntető törvényszéki és esküdtszéki tárgyalás és a jogorvoslati szakasz, valamint a végrehajtás).

A rendelet kiveszi a nyomozási feladatokat a rendőri szervek kezéből, a vádlott javára szóló eljárási garanciákat tartalmaz (pl. a – szükség esetén kirendelt – védőnek az eljárásban végig jelen kell lennie, de egyéb jogai is pontosan meghatározásra kerülnek), mellőzi az előzetes letartóztatást a sajtóesküdtszéki eljárás esetén. A nyomozást a bünvizsgáló bíró végzi. Az ő betérjesztése alapján dönt a közzvádó – akit ugyancsak a törvényhatóságok választanak – a vádemelésről. Így kerül az ügy a vádesküdtszék elé, amely a perbe fogásról határoz. Ha perbe fogják a vádlottat, a közzvádó három nap alatt vádlevelet készít. A per nyilvános és szóbeli²⁷.

A rendelet – mely sokszor szó szerint egyezik a '43-as javaslattal²⁸ – alapján lehetővé vált az esküdtszékek felállítása. DEÁK rövid minisztersége maradandó alkotásának bizonyult, hiszen az 1867. május 17-én HORVÁT BOLDIZSÁR által kibocsátott sajtórendelet szövege – apró változtatásokkal – gyakorlatilag megegyezett a tizenkilenc évvel korábbival²⁹, és hatályban is maradt egészen 1900-ig.

²² BOTH ÖDÖN: Küzdelem az esküdtbíráskodás bevezetéséért Magyarországon a reformkorban és az 1848. áprilisi esküdtszéki rendelet. *Acta Juridica et Politica Szeged*. Tomus VII. Fasciculus 1., 1960. 20-21.

²³ NEDECZKY ISTVÁN: Deák. A képviselői alkotmány megalapítása. Budapest, 1876. 260-261., említi: KÖRMÖCZI KATALIN: „...A mi megmarad, fordítsa jó célokra” – Deák Ferenc hagyatéka. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 1992. 72. – bár Both Ödön (ld. BOTH 1960, i. m. 20.) nem sok hitelt ad ezeknek.

²⁴ KÖRMÖCZI, i. m. 72.

²⁵ Sokáig Szalayt hitték a rendelet első megszövegezőjének. Szalay László monográfiája erről nagyvonalúan csak annyit ír: „[a rendelet Szalay] közreműködésével jelent meg”, ld. ANTALFFY GYÖRGY: Szalay László, a reformkor politikai-jogi gondolkodója. Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1983. 195. A különböző álláspontokra és Both első hallásra meghökkentő véleményére nézve ld. BOTH 1960, i. m. 21-24.

²⁶ Érdekes, hogy Horvátország számára Pauler Tivadar neves győri jogtanár fordította le latin nyelvre a rendeletet (BOTH 1960, i. m. 27.).

²⁷ MEZEY BARNA: Deák Ferenc és a büntető eljárásjog reformja. In: MOLNÁR ANDRÁS (szerk.): A Batthyány-kormány igazságügyi minisztere. Zala Megyei Levéltár, 1998. 174-175. és GERGELY ANDRÁS: Deák Ferenc 1848-ban. Magyar Tudomány, 2003/12.

²⁸ MEZEY, i. m. 174.

²⁹ Ld. MEZEY, i. m. 176. és ANTAL TAMÁS: A sajtóesküdtszékek és működésük szabályozása Magyarországon (1867-1896). In: *Acta Universitatis Szegediensis Acta Juridica et Politica, Publicationes Doctorandorum Juridicorum*. Tomus II. Fasciculus 1. 38.

4. A belügyminiszteri sajtórendelet

Még az igazságügyi miniszter rendeleténél is hamarabb, április 28-i dátummal készült el SZEMERE BERTALAN belügyminiszter sajtórendelete. A rendelet, mely a sajtótörvény végrehajtásról rendelkezik, május 4-én került kipostázásra, és az akkor félig-meddig hivatalos lapnak számító Pesti Hírlap május 7-i számában jelent meg³⁰.

A sajtóügyi szabályozást teljessé tevő rendelet három részre tagozódik: egy sajátos stílusú preambulumra, melyben a miniszter a rendelet kiadását indokolja, és szenvedélyesen érvel a sajtószabadság, valamint annak ésszerű korlátai meghúzása mellett; valamint az időszaki lapokra, illetve a nyomdákra és könyvtárakra vonatkozó fejezetekre.

Az időszaki lapokra vonatkozóan a rendelet néhol pontosítja a Sajtótörvény szabályait, máshol azok végrehajtásáról rendelkezik. Elrendeli a törvényhatóságok elnökei általi összeírást, melynek tartalmaznia kell a területükön megjelenő összes időszaki lapot. A bejelentési kötelezettséggel kapcsolatban megköveteli mind a tulajdonos, a felelős kiadó és a felelős szerkesztő nevének és lakcímének megadását (ellentétben a törvényben szereplő vagylagossággal). Lehetővé tette viszont a bírói ítélet folytán fogságot szenvedő felelős szerkesztő helyett, a törvény által előírt, három napon belül kötelezően kijelölendő új felelős személy megnevezéséig a nyomdatulajdonos felelőssége mellett a lap kiadását – ez enyhítést jelentett a törvény rendelkezéséhez képest. A kaució szabályait szinte egyáltalán nem érintette a rendelet.

A nyomdákra és könyvtárusságra vonatkozó fejezetet egy újabb preambulum vezeti be. Ebben SZEMERE a „titokból használt sajtó nemtelen orvofegyver”-ére hívja fel a figyelmet, azaz a rendelkezésekkel gátolni igyekszik az olyan sajtótermékek kinyomtatását, terjesztését, amelyeknél – ismeretlen szerző, kiadó, nyomda esetében – nem található felelősségre vonható személy. A rendelkezések apró részletszabályokat tartalmaznak, a Sajtótörvény szakaszaihoz kapcsolódóan³¹.

5. A létrejött jogi szabályozás értékelése

Hogyan értékelhető az 1848. március-áprilisának forradalmi hevületében létrejött, mégis több évtized keserves-gigászi munkáján nyugvó új sajtószabályozás? Több mint 150 év távlatából sem egységes az utókor ítélete. Egy azonban bizonyos: „Új korszakát lélekemelő remények közt kezdheté meg a magyar nemzet. A reformtörvények, melyek ápr[ilis] 11-kén Ferdinánd király által szentesítették, a nemzet százados törekvéseinek célját foglalták magukban. E sóvárgás, e cél a nemzeti kormány törvényes függetlensége volt...”³²

A sajtóügyi szabályozás kortárs kritikussai mindenesetre hideget-meleget egyaránt zúdítottak a kodifikátorokra. Íme néhány idézet a radikális Marczius Tizenötödike c. lapból: [a törvény kaucióra vonatkozó része] „leverő, lesújtó és vér betűkkel írott”, [a törvény] „dsingiskán szellemben fogalmazott”. Más sajtótermékek legszerencsétlenebbnek, boldogtalan firkának, ostobának, természetlennek, zsarnokinak, igazságtalannak, kegyetlennek, szabadságot gúnyolónak minősítették³³. Akadtak azért elégedettek is: ifj. PÁZMÁNDY DÉNES, az országgyűlés képviselőházi elnöke szerint az áprilisi törvények, különösen a Sajtótörvény olyan oszlopok, „mellyeken a népnek megelégedése s boldogsága nyugszik”, VÖRÖSMARTY MIHÁLY pedig úgy nyilatkozott, hogy „a szellemi szabadság a sajtótörvény által meg van alapítva”³⁴. A Szemere-féle sajtórendelet preambulumába tiltakozik azon vélemények ellen, miszerint a szabadság korlátai túlzottan szorosra lettek volna húzva: „nincs hiedelem, melyet előadni nem lehetne a nélkül, hogy azon törvényczikk ellen vétség fogna elkövetetni”.

³⁰ BOTH ÖDÖN: Szemere Bertalan belügyminiszter sajtórendelete és a vezetése alatt álló minisztérium sajtóügyi tevékenysége 1848-ban. Szeged, 1980. In: Acta Universitatis Szegediensis. Sectio politico-juridica Tomus XXVII. Fasciculus 4. (Emlékkönyv Dr. Martonyi János egyetemi tanár oktatói működésének 40. és születésének 70. évfordulójára). 111.

³¹ Szemere rendeletének részletes elemzésére, illetve gyakorlati megvalósulására ld. BOTH: Szemere Bertalan sajtórendelete..., i. m. 110-136.

³² HORVÁTH MIHÁLY: Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben. Genf, 1865. I. kötet, 17.

³³ Idézi: BOTH: Szemere Bertalan sajtórendelete..., i. m. 109-110. és 115.

³⁴ Idézi: BOTH: Szemere Bertalan sajtórendelete..., i. m. 110.

RÉVÉSZ T. MIHÁLY szerint a törvény felelősségi rendszere „kompromisszumos, középhutas” volt, amely természetesen hozta magával a mindkét oldalról feltörő indulatokat³⁵. Mert ne feledjük, bár a forradalmi hangulatban a konzervatívabb hangok értelemszerűen elhalkultak, még a forradalom kitörése előtti néhány nap országgyűlési eseményei is azt mutatják, a sajtószabadság ügyében nem volt egységes álláspont, sokak számára a létrejött megoldás is túlzott szabadosságot jelentett.

KOSÁRY DOMOKOS megállapítása szerint (igaz, még 1985-ből) „Petőfiék elképzelése egy új, jobb sajtótörvényről természetesen jóval demokratikusabb, haladóbb volt, mint a liberális nemesség elég szűkkeblű polgári sajtószabadsága. De hangsúlyoznunk kell, hogy ez utóbbi is polgári sajtószabadság volt.”³⁶

Érdeemes röviden megvizsgálni az egyik mintául szolgáló – jelesül a francia – szabályozást. Az 1819-es törvénykezés a sajtóról Franciaországban a jogterület első egységes kodifikációja volt. Az első törvény a sajtódeliktumokat szabályozta, a második az esküdtszék előtt zajló eljárásról rendelkezett, míg a harmadik az időszaki lapokra vonatkozó szabályokat határozta meg (bejelentési, kauciófizetési kötelezettség, felelősségi kérdések, stb.). Mint látható, a törvény alapjaiban megegyezik a mi áprilisi törvényünkkel³⁷.

Nem biztos, hogy jogos tehát a kritika, amely a Sajtótörvény „maradiságát” hangsúlyozza – tekintve, hogy az igen hasonlatos egy olyan állam törvényéhez, amely több mint ötven évvel korábban indult el a szabad sajtó felé vezető úton. A rendelkezésre álló idő rövidege, a kompromisszumok kényszere, a vitázó táborok közötti egyensúlykeresés, az ország biztonsága, a rend és a hatalom fenntartása érdekében a radikálisabb reformoktól való – alapos, vagy alaptalan – óvakodás táplálja a néhol talán kissé hálátlan utókor azon gyanúját, hogy e körülmények nyilván nyomot hagytak az áprilisi törvényműveken. De elvitathatatlan, hogy általuk teremtődött meg az ország történetében első ízben a polgári értelemben vett sajtószabadság, és e jogszabályokra alapozva valósult meg másodsorra is 1867-ben.

6. A sajtószabályozás megvalósulása a gyakorlatban

A hirtelen beköszöntő sajtószabadság természetesen jelentősen átalakította az újságok addigi piacát. Számos új lap indult, amelyek közül azonban csak kevés bizonyult életképesnek, de a korábban már létezőek is alaposan átalakultak. Igen markáns hangot ütöttek meg az eddig a cenzúra miatt a palettáról hiányzó radikális lapok. Közülük is kiemelkedett – mind jelentőségében, mind „élettartamában” – a Marcius Tizenötödike, amely március 19-én jelent meg először. A radikális irányzathoz tartozott még többek között a Reform, a német nyelvű Die Opposition, a kolozsvári Ellenőr és a Radical Lap. Itt említendő még TÁNCSICS lapja, a Munkások Újságja is. Ezek közül a legjelentősebb, a Marcius Tizenötödike is csak 733 előfizetővel rendelkezett, ehhez járultak még az utcán eladott példányok.

A kormányhoz közel álló – a némileg pontatlan besorolás szerint „liberális” – lapok közül érdemes megemlíteni a Pesti Hírlapot (mely egy rövid ideig, a Közlöny júniusi megindulásáig a hivatalos lapnak is számított – még 1848 végén is 2554 előfizetővel rendelkezett), a Nép Barátját, valamint mindenekelőtt a Kossuth Hírlapját (1848 végén 4214 előfizetője volt). Ezek, tekintettel a kormánytagok sokszor eltérő véleményére alapvető kérdésekben, nem képviselhettek egységes álláspontot.

A korábban már működő „konzervatív” lapok, mint a Nemzeti Újság, a Budapesti Híradó, az erdélyi Múlt és Jelen némileg átalakulva továbbra is megjelentek egy darabig – de az év végére

³⁵ RÉVÉSZ T. MIHÁLY: Sajtójogi felelősség kérdése a magyar jogban. Jogtörténeti Szemle, 1992/4. 49-50.

³⁶ KOSÁRY, i. m. 50.

³⁷ A francia törvény ebben a formájában mindössze néhány hónapig létezett – az 1820-ban, 1821-ben, 1822-ben hozott új szabályok újra bevezették a cenzúrát és az engedélyezést, majd 1830-ig váltakozó sikerrel hol a szabadabb szellemű, hol a sajtót béklyóba záró törvények „kerekedtek felül”, hogy aztán Lajos Fülöp alatt újfent súlyos szigorítások következzenek be, amelyeket az 1848-as párizsi forradalom eredményeképpen töröltek el – ld. TARNAI, i. m. 48-64.

mindegyik megszűnt. Már korábban erre a sorsra jutott SZÉCHENYI egykoron tekintélyes lapja, a Jelenkor is³⁸.

BOTH ÖDÖN kutatásai fényt derítettek a sajtójogi szabályozás gyakorlati megvalósulásának részleteire is, elosztatva a korábbi szakirodalom néhány félreértését. A sajtó valóban széleskörű szabadságot élvezett, még olyan esetekben sem került sor eljárás megindítására, vagy elmarasztalásra, amikor nyilvánvalónak látszott a sajtóvétség elkövetése. A kormány már megalakulása első percétől kezdve éles – és egyáltalán nem „finomkodó” hangvételű – támadásoknak volt kitéve.

A levéltári iratok tanúsága szerint esküdszéki elmarasztalásra, és ennek folytán a terjesztés megakadályozására 48/49-ben nem került sor. A feljelentés beérkezése után a belügyminisztérium vagy saját hatáskörben intézkedett, vagy további eljárás kezdeményezésére kérte fel az igazságügyi minisztert. Akadt olyan – feltételezett – sajtóvétségi ügy, amelyben a feljelentés és az előkészítő eljárás megindítása megtörtént, de ezekben – jelenlegi tudásunk szerint egyetlen, pozsonyi esetet leszámítva –, még az esküdszék előtti eljárásra sem került sor. Arra azonban akadt példa, hogy az ítélelhozatal előtti megelőző eljárási szakaszokban bizonyos nyomdatermékek terjesztését megakadályozták (az adott esetben röplapokkal kapcsolatban)³⁹.

Érdeemes kiemelni néhány konkrét esetet is, elsőként a Marczius Tizenötödike „sajtóperét”. 1848. május 19-én az a rémhír terjedt el Pesten, hogy Bécsben a császár távozása után kikiáltották a köztársaságot. Estefelé egy férfi azzal a – bizalmas forrásból, egy „ministeriális osztályfőnöktől” származó – hírrel kereste fel PÁLFFY ALBERT szerkesztőt, hogy a miniszterek ideiglenes királynak kiáltották ki ISTVÁN nádor főherceget. A már kiszedett lap első oldalára még odafért a szenzációs hír: „Legújabb – Bécsben teljes anarchia. Ministereink István nádort kikiáltották provisorius királynak. Ferdinánd Innsbruckban van. Jelszavunk legyen: rögtöni Nemzeti Gyűlés”. A hír azonban nem volt igaz, így SZEMERE egyik államtitkára a lapot még aznap este a nyomdában lefoglaltatta, néhány példány azonban addigra már kipostázásra került az előfizetőkhoz. Az első oldalról ezután gyorsan kivették az inkriminált néhány sort, és az utcára már az újabb kiadás került. Másnap, 20-án a minisztertanács jóváhagyta a belügyminiszter jelentését a lefoglalásról és megbízta az igazságügyi minisztert, hogy intézkedjen a sajtóvétség miatt induló eljárásról. Egyes kutatók azt feltételezik, hogy túl a radikális lap megrendszabályozásán, az eljárás célja az állítólagos hírforrás, NYÁRY PÁL félreállítása volt, aki egyre nagyobb politikai befolyásra tett szert. Mikor NYÁRY és a radikálisok az ügy következtében eltávolodtak egymástól, a per is véget ért: KOSÁRY szerint a perbefogó szék döntése vetette el a perbefogás lehetőségét, BOTH ÖDÖN szerint az eljárás a bűnvizsgáló bírónál ért véget – a lényeg szempontjából nincs jelentősége a különbségnek⁴⁰.

TÁNCSICS lapja, a Munkások Újságja a legradikálisabbak közé tartozott, számos vármegye hatósága panaszolta be a belügyminiszternél, de a zűrzavaros körülmények között – és mert valószínűleg a további konfliktusok szítását az igazságügyi minisztérium bölcs politikával elkerülni szándékozta – per nem indult, még nyilvánvaló sajtóvétség esetén sem. Egyetlen esetben, 1848. augusztusának végén utasította az igazságügyi minisztérium Pest város bíróságát, illetve közbíróját, hogy indítsanak eljárást a lap ellen. Még ISTVÁN nádor is kérdőre vonta DEÁKot, mit tettek az újság felelősségre vonása iránt. Az ügy azonban a viharos gyorsasággal változó események miatt, illetve a nádor távozása után nem folytatódott.⁴¹ A balsors mégis utolérte a lapot: 1848 végén a kaució letételének elmulasztása miatt a pesti bíró 500 ezüsterint

³⁸ A 48/49-es sajtó vázlatos áttekintését ld. Kosáry, i. m. 52-61., részletes bemutatást uo. 63-286.

³⁹ A sajtószabályozás gyakorlati megvalósulását részletesen ld.: BOTH ÖDÖN: A sajtótermékek terjesztésének a szabadsága Magyarországon 1848-ban. In: ÁDÁM ANTAL – BENEDEK FERENC – SZITA JÁNOS (szerk.): Jogtörténeti tanulmányok. Emlékkönyv Csizmadia Andor hetvenedik születésnapjára. Pécs, 1980. 87-97.

⁴⁰ A perről ld. KOSÁRY, i. m. 101-102. és BOTH: A sajtótermékek terjesztésének a szabadsága..., 93-94.

⁴¹ KOSÁRY, i. m. 155.

pénzbüntetésre ítélte TÁNCSICSOT, és kötelezte az ítélet közzétételére. A városi hatóság pedig mindjárt intézkedett a lap betiltásáról is⁴².

Mindössze e két esetben bocsátott ki az igazságügyi minisztérium utasítást sajtóper megindítására⁴³.

7. A szabadságharc vége

A kormány 1849. június 27-én hozta meg rendeletét (344/1849 BE. rendelet) a hadititkokat kifecseggő lapok elleni eljárásról. Ez alapján, ha valamely újság ilyen bizalmas információkat közöl, betiltással sújtható, emellett pedig minden lap kizárólag a hatóságnak történő előzetes bemutatás és az ezt követő engedélyezés után terjeszthető⁴⁴.

1848. decemberében a Honvédelmi Bizottmány már figyelmeztette egy ízben a sajtót, amikor WINDISCHGRÄTZ Pest felé közeledtek fontos információkat szivárogtatott ki, de egyéb intézkedésre nem került sor. E rendelettel, a szabadságharc vége felé közeledve, az egyre kaotikusabb állapotok között, lényegében újra az előzetes cenzúra került bevezetésre. A Marczius Tizenötödikét – jónéhány „pengeváltás” után – végül a kormány július 7-én e rendelet alapján betiltotta – ezt az iratot hárman írták alá: VUKOVICS SEBŐ igazságügyi miniszter, SZEMERE BERTALAN miniszterelnök és KOSSUTH LAJOS. Az indoklás szerint a lapban megjelent – tételesen felsorolt – némely cikk „a védelmi törekvések előléseére czéloz”, hadititkokat tartalmazott, továbbá miattuk „a kormány tagjai elleni izgatások tetteges kihágásokra ingerlésig törtek ki”, ezen felül ráadásul még a szerkesztő el is mulasztotta a lap megjelenés előtti bemutatását. A történészek vitakoznak azon, hogy valóban ezen okok miatt következett-e be a betiltás, esetleg más körülmény vezette el a kormányzatot e radikális lépésig. Felvetették, hogy esetleg az ekkor már teljhatalmú KOSSUTH és politikai környezetének bírálata csordította túl a poharat, esetleg a lap GÖRGEY melletti határozott kiállása, mely még akkor is teret kapott az újság hasábjain, amikor KOSSUTH már elszánta magát a GÖRGEYvel való leszámolásra. A valós okot biztosan nem tudhatjuk, csak annyi bizonyos: ezzel lezárult a forradalmi sajtó egyik legjelentősebb képviselőjének története⁴⁵.

A szabadságharc vége felé már csak az ún. hadi lapok jelentek meg. Ezek olyan hadműveleti központokban megjelenő, általános tájékoztatást nyújtó – elsősorban természetesen a hadi eseményekről hírt adó – újságok voltak, amelyek először azokon a helyeken jelentek meg, ahová az országos sajtó alig, vagy egyáltalán nem tudott eljutni. Első ízben 1848 végén Erdélyben, BEM kezdeményezésére jelentek meg, ahol akkoriban nem volt magyar nyelvű újság. Később máshol is elterjedtek, és az országos lapok megszűnése után is kiadásra kerültek. Az utolsó hadi lap – természetesen Komáromban – két héttel a világsi fegyverletétel után, 1849. október 1-jén jelent meg⁴⁶. Ezzel lezárult a forradalom és szabadságharc sajtójának története.

⁴² A Táncsics lapjával kapcsolatos vitákról és eljárásokról ld. KOSÁRY, i. m. 155-163. és BOTH: A sajtótermékek terjesztésének a szabadsága..., 91-92. és 96.

⁴³ SARLÓS BÉLA: Deák és Vukovics – két igazságügy-miniszter. Akadémiai Kiadó, 1970. 66.

⁴⁴ TARNAI, i. m. 140.

⁴⁵ A „Marczius” betiltásáról ld.: KOSÁRY, i. m. 272-278.

⁴⁶ A hadi lapokról ld. KOSÁRY, i. m. 280-286.

Bibliográfia

- ANTAL TAMÁS:** A sajtóesküdszékek és működésük szabályozása Magyarországon (1867-1896). In: Acta Universitatis Szegediensis Acta Juridica et Politica, Publicationes Doctorandorum Juridicorum. Tomus II. Fasciculus 1.
- ANTALFFY GYÖRGY:** Szalay László, a reformkor politikai-jogi gondolkodója. Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1983.
- Az 1847-48. sajtótörvény és az 1867. miniszteri rendelet sajtóvétségek felett ítélandó esküdszékek felállításáról.** Pest, 1863.
- BÉNYEI MIKLÓS:** Az első magyar sajtótörvény születése. Magyar Sajtó, 1992/5.
- BÉNYEI MIKLÓS:** Reformkori országgyűlések a sajtószabadságról. Debrecen, 1994.
- BOTH ÖDÖN:** Az 1848. évi sajtótörvény létrejötte. Acta Universitatis Szegediensis. Sectio politico-juridica I. 4., Szeged, 1956.
- BOTH ÖDÖN:** Küzdelem az esküdtbíráskodás bevezetéséért Magyarországon a reformkorban és az 1848. áprilisi esküdszéki rendelet. Acta Juridica et Politica Szeged. Tomus VII. Fasciculus 1., 1960.
- BOTH ÖDÖN:** Szemere Bertalan belügyminiszter sajtórendelete és a vezetése alatt álló minisztérium sajtóügyi tevékenysége 1848-ban. Szeged, 1980. In: Acta Universitatis Szegediensis. Sectio politico-juridica Tomus XXVII. Fasciculus 4. (Emlékkönyv Dr. Martonyi János egyetemi tanár oktatói működésének 40. és születésének 70. évfordulójára).
- BOTH ÖDÖN:** A sajtótermékek terjesztésének a szabadsága Magyarországon 1848-ban. In: ÁDÁM ANTAL – BENEDEK FERENC – SZITA JÁNOS (szerk.): Jogtörténeti tanulmányok. Emlékkönyv Csizmadia Andor hetvenedik születésnapjára. Pécs, 1980.
- DEÁK FERENC:** Válogatott politikai írások és beszédek. Szerk.: DEÁK ÁGNES – MOLNÁR ANDRÁS. Osiris, 2001.
- DEGRÉ ALAJOS:** Visszaemlékezéseim. Budapest, 1883-84.
- Ez volt Március 15-e. Kortársak írásai a forradalomról.** Közzéteszi: LUKÁCSY SÁNDOR. Minerva Kiadó és Szolgáltató Kft., 1989.
- FELEKY LÁSZLÓ:** A szabadságharc és a sajtószabadság. Magyar Figyelő, 1912/IV.
- FELEKY LÁSZLÓ:** A 48-iki sajtótörvény és sajtószabadság. Magyar Figyelő, 1913/IV.
- GERGELY ANDRÁS:** Deák Ferenc 1848-ban. Magyar Tudomány, 2003/12.
- HORVÁTH MIHÁLY:** Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben. Genf, 1865.
- HORVÁTH MIHÁLY:** Huszonöt év Magyarország történelméből 1823-1848. Budapest, 1886.
- ILLYÉS GYULA:** Petőfi Sándor. Szépirodalmi Kiadó, 1963.
- KÁROLYI ÁRPÁD:** Hogyan tárgyalták 1848-ban a főrendek a sajtó törvényt. Pesti Napló, 1914/49.
- KÁROLYI ÁRPÁD:** Az 1848.-diki pozsonyi törvénycikkek az udvar előtt. Budapest, 1936.
- KOSÁRY DOMOKOS:** A forradalom és a szabadságharc sajtója, 1848-1849. In: KOSÁRY DOMOKOS – NÉMETH G. BÉLA (szerk.): A magyar sajtó története II/1. 1848-1867. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985.
- KÖRMÖCZI KATALIN:** „...A mi megmarad, fordítsa jó czélokra” – Deák Ferenc hagyatéka. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 1992.
- LUKÁCSY SÁNDOR:** Sajtószabadság és médiatörvény 1848-ban. Magyar Hírlap, 1993/93.
- MEZEY BARNA:** Deák Ferenc és a büntető eljárásjog reformja. In: MOLNÁR ANDRÁS (szerk.): A Batthyány-kormány igazságügyi minisztere. Zala Megyei Levéltár, 1998.
- MOLNÁR ANDRÁS:** Deák ismeretlen feliratai a szólásszabadság ügyében. In: Deák Ferenc, a liberális politikus. T-Twins Kiadó, 1994.
- NAGY MIKLÓS:** Ghyczy Kálmán, mint nádori ítélőmester. Budapesti Szemle, 1930.
- NEDECZKY ISTVÁN:** Deák. A képviseleti alkotmány megalapítása. Budapest, 1876.
- PULSZKY FERENC:** Életem és korom. Budapest, 1880.
- RÉVÉSZ T. MIHÁLY:** Sajtójogi felelősség kérdése a magyar jogban. Jogtörténeti Szemle, 1992/4.

RÉVÉSZ T. MIHÁLY: Deák Ferenc sajtópolitikája a reformkorban és a negyvennyolcas forradalom napjaiban. Jogtörténeti Szemle, 2003/1.

RÉVÉSZ T. MIHÁLY: Küzdelem a sajtó szabadságáért. Rubicon, 2003/9-10. (Deák Ferenc emlékszám).

SARLÓS BÉLA: Deák és Vukovics – két igazságügy-miniszter. Akadémiai Kiadó, 1970.

SPIRA GYÖRGY: Petőfi sajtóesküdszéki tagságáról. Irodalomtörténeti Közlemények, 1964.

SPIRA GYÖRGY: A nagy nap. In: LUKÁCSY SÁNDOR – VARGA JÁNOS (szerk.): Petőfi és kora. Akadémiai Kiadó, 1970.

SPIRA GYÖRGY: Petőfi napja. Akadémiai Kiadó, 1975.

SZANA TAMÁS: A sajtó felszabadulása. Budapest, 1898.

TAMÁS ERNŐ: Sajtópörök 1848-1849-ben. A Sajtó, 1935.

TAMÁS ERNŐ: Sajtóperek és sajtó-rendőri intézkedések 1848-49-ben. Politika, 1949.

TARNAI JÁNOS: Sajtójogi dolgozatok. Franklin-Társulat, Budapest, 1913.

TÁNCSICS MIHÁLY: Életpályám. Magvető, 1978.

URBÁN ALADÁR: A Marczius Tizenötödike sajtópere. In: LUKÁCSY SÁNDOR – VARGA JÁNOS (szerk.): Petőfi és kora. Akadémiai Kiadó, 1970.

VÉRTES ISTVÁN: Deák Ferenc sajtópolitikája. A Sajtó 1942/7.

András Koltay: Press and law in 1848/49 in Hungary (summary)

This essay tells the story of a very significant part of one of the most enchanting moments in Hungarian history. The date is the revolution and fight for freedom and independence against the Austrian Empire in 1848/49, the subject is the struggle for the freedom of speech and the press. This struggle goes back to the previous decades, without achieving real success, but on the first day of the revolution, (15th March) all of a sudden it was won. The “de facto” freedom was consecrated by the Monarch of the Austrian Empire and for a very short time, until the end of the war of independence in 1849, for the first time in Hungarian history the press became free. The Press Act and other important laws had to be framed in a couple of days’ time. The law-makers could rely on the previous years’ drafts and experience, but apart from this, they made a heroic – and long-lasting – work. As the new law regulated, for the first time in Hungary – only in trials of crimes committed by the press –, the jury adjudicated.

The new regulation came into effect less than four weeks after the first day of the revolution, but, as the war began in September, the modern civil state could not be established. The Hungarian press – and state – lost their freedom again. After 1867, when the Austrian Empire and the Hungarian Monarchy were joined in a confederation, the laws of 1848 came into effect again – that shows how exhaustive and splendid they were.

The essay tells what the most important figures of this period (Petőfi, Kossuth, Deák, etc.) were doing in this historical moment on 15th March, how they were engaged in the establishing of the new Hungarian state and the regulations of the press. The very few proceedings started according to the new laws is also mentioned here.

The delightful moments of the revolution were gone, the war of independence was lost, but the achievement of these days and the previous years existed on and helped to form the new, modern and independent Hungarian state.